

МАРКЕТИНГ

УДК 338.242:339.5.012:006.027

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ ВАРІАТИВНОСТІ ОЦІНКИ ВІДПОВІДНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ВИМОГАМ ТЕХНІЧНИХ РЕГЛАМЕНТІВ І СТАНДАРТІВ

В. В. Дятлова, д.е.н., доцент

О. В. Сасенко, здобувач

Донецький державний університет управління

У статті обґрунтовано економічну доцільність варіативності оцінки відповідності продукції вимогам технічних регламентів і стандартів при виборі схеми виробниками, запропоновано методичний підхід до визначення витрат.

Ключові слова: оцінка відповідності продукції, варіативність схем, економічна доцільність, методичний підхід.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Серед стратегічних завдань розвитку економіки України в умовах глобалізації й інтеграції слід виокремити ті, що спрямовані на забезпечення умов її ефективного та самодостатнього функціонування у світовому економічному просторі за рахунок орієнтації вітчизняних товарів і послуг на світовий ринок. З цією метою, на виконання вимог Світової організації торгівлі та Європейського Союзу, трансформується система технічного регулювання національної економіки й запроваджуються новітні інструменти – технічні регламенти. На виконання цих вимог, у рамках дерегуляції та розвитку підприємництва, націлено програму економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [1].

Однією із складових технічного регулювання є система оцінки відповідності продукції вимогам, що надаються в технічних регламентах і стандартах. Варіативність модулів оцінки відповідності продукції запроваджено технічним регламентом [2], що надає можливість їх вибору для виробника продукції з урахуванням виду продукції, наявності чи відсутності третьої сторони, умов виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам трансформації системи технічного регулювання присвячено праці І. Авгушевича [3], І. Аронова і В. Версана [4], Л. Віткіна [5], С. Пугачова [6], Г. Елькіна [7], у працях яких здійснено наукове обґрунтування реалізації процесів. Незважаючи на важливість ролі оцінки відповідності щодо недопущення введення в обіг продукції, яка не відповідає, зокрема, вимогам безпеки для життя та здоров'я людини, майна, а також охорони навколишнього природного середовища, науковому обґрунтуванню механізмів її трансформації не приділено достатньо уваги.

Мета статті – розробити методичний підхід щодо визначення витрат при виборі виробниками схеми оцінки відповідності продукції вимогам технічних регламентів і стандартів на засадах обґрунтування економічної доцільності її варіативності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У «Технічному регламенті модулів оцінки відповідності зазначено [2], що для проведення процедури оцінки відповідності застосовуються модулі – комплекси уніфікованих процедур оцінки відповідності. Перелік і процедури модулів (А, А1, А2, В, С, С1, С2, D, D1, E, E1, F, F1, G, H, H1) надають можливість вибору між модулями забезпечення якості та модулями сертифікації продукції: модуль А – внутрішній контроль виробництва, модуль H – цілковите забезпечення якості та модуль H1 – цілковите забезпечення якості та перевірка проектування. При оцінці відповідності за модулем А виробник здійснює внутрішній контроль виробництва за розробленою технічною документацією і гарантує під свою відповідальність відповідність даної продукції вимогам технічного регламенту. При застосуванні виробником модуля H і H1 призначений орган, обраний виробником, проводить експертизу заявкита робить висновокщодо відповідності проектування вимогам технічного регламенту. Отже, вибір модуля залежить від виду продукції та умов її виробництва, а також мети, поставленої виробником. Крім того, модулі розрізняються складністю процедур, наявністю чи відсутністю третьої сторони. Виходячи з цього, є можливість для виробників вибрати оптимальний варіант. На практиці виробник керується власними, перш за все, економічними міркуваннями і вибирає форму і схему, яка найбільшою мірою відповідає його інтересам.

Законом України «Про стандарти, технічні регламенти і процедури оцінки відповідності» передбачено [8], що вимоги технічних регламентів є мінімально необхідними для забезпечення безпеки. Регламентовано, що форми і схеми підтвердження відповідності можуть встановлюватися лише технічним регламентом з урахуванням ступеня ризику недосягнення цілей технічного регламенту. Цей ступінь ризику може бути інтерпретований як встановлення визначеного загального рівня безпеки для будь-якої продукції, яка підпадає під дію даного технічного регламенту, забезпечуваного за умови виконання його вимог.

Саме в такому сенсі слід розуміти встановлення в технічних регламентах для однієї й тієї ж продукції декількох схем, рівнозначних за ступенем доказовості, з яких заявник робить свій вибір.

В основі вибору заявником однієї зі схем, наведених у технічному регламенті, лежить економічна доцільність. Однак для обґрунтованого вибору необхідна наявність формалізованого критерію, за допомогою якого можна оцінити всі існуючі варіанти. Економічна доцільність полягає в зменшенні витрат заявника на підтвердження відповідності. При визначенні терміну дії сертифіката, наприклад, на продукцію, що серійно випускається, визначити загальний обсяг витрат не складно. Складніше виявити загальні витрати у випадку, якщо термін дії сертифіката, наприклад на партію продукції, не встановлено. Тому необхідним є загальний підхід, що дозволяє вирішити це завдання, і надасть можливість виробникам враховувати економічну доцільність застосування обраного модулю та схеми.

Для вирішення проблеми може бути застосовано метод вибору варіанта рішення на основі критерію мінімуму наведених витрат, за допомогою якого порівнюється ефективність заходів, виконання яких призводить до однакових результатів, але вимагає різних витрат. Основною умовою коректного застосування даного методу є тотожність ефектів, отриманих в результаті проведення різних заходів. Схеми підтвердження відповідності, встановлені певним технічним регламентом, як зазначалося, є рівнозначними за ступенем доказовості, а це означає еквівалентність їх застосування з точки зору остаточного результату – відповідності продукції вимогам технічного регламенту або стандарту, на який здійснено в нормативно-правовому документі посилання.

Отже, в якості інструменту вибору виробником (заявником) схеми підтвердження відповідності може бути використаний метод наведених витрат. Сутність методу полягає в тому, що найкращим варіантом є той, за яким сума наведених витрат є мінімальною, тобто виконується така умова:

$$B = \check{D}_a + k \cdot \hat{I}_a \rightarrow \min,$$

де P_b – поточні витрати на виконання заходу, грн./рік;

O_b – одноразові витрати на виконання заходу, грн.;

k – коефіцієнт зведення показників до однакової розмірності.

Застосування коефіцієнту обґрунтовано необхідністю зведення поточних та одноразових витрат, що мають різну розмірність (перші вимірюються в грн. на рік, інші – в грн.) до однакової розмірності. Кількісне значення коефіцієнта k залежить від складної ринкової кон'юнктури і характеризується мініма-

льною величиною відсотка на вкладений капітал.

Із викладеного вище видно, що витрати заявника, що пов'язані з реалізацією схем підтвердження відповідності, поділяються на поточні й одноразові. Так, витрати, здійснені заявником до отримання сертифіката відповідності або прийняття декларації про відповідність, відносяться до одноразових, а витрати, які здійснюються після одержання сертифіката або прийняття декларації, – до поточних. Це виходить з того, що витрати, пов'язані з отриманням сертифікату відповідності здійснюються один раз на весь термін його дії. До поточних відносяться витрати на проведення інспекційного контролю продукції, який здійснюється, як правило, щорічно протягом терміну дії сертифіката відповідності. Також до поточних відносяться витрати на щорічний інспекційний контроль системи менеджменту якості після прийняття декларації про відповідність; витрати, пов'язані з виконанням коригуючих заходів за результатами інспекційного контролю.

Вибір схеми підтвердження відповідності на основі методу наведених витрат зводиться до визначення сумарних одноразових і поточних витрат по кожній з розглянутих схем і вибір тієї з них, для якої величина наведених витрат є мінімальною.

До складу одноразових витрат на проведення робіт, що виконуються органом із сертифікації при прийнятті заявником декларації про відповідність на основі доказів, отриманих за участю органу із сертифікації та (або) акредитованої випробувальної лабораторії (центру), входять:

- витрати на сертифікацію системи менеджменту якості;
- витрати на проведення випробувань і вимірювань продукції (типового зразка, партії продукції, одиниці продукції) та оформлення протоколів випробувань, якщо це передбачено схемою декларування.

До складу поточних витрат на проведення робіт, що виконуються органом із сертифікації при прийнятті заявником декларації про відповідність на основі доказів, отриманих за участю органу із сертифікації, входять витрати на інспекційний контроль за системою менеджменту якості, якщо це передбачено схемою декларування.

До складу одноразових витрат на проведення робіт, що виконуються органом із сертифікації при обов'язковій сертифікації продукції, входять витрати на виконання наступних заходів:

- розгляд заявки та прийняття відповідного рішення;
- аналіз протоколів випробувань;
- аналіз стану виробництва, якщо це передбачено схемою сертифікації;
- сертифікація системи менеджменту якості, якщо це передбачено схемою сертифікації;
- оформлення сертифіката відповідності.

До складу поточних витрат на проведення

робіт, що виконуються органом із сертифікації при обов'язковій сертифікації продукції, входять витрати на інспекційний контроль сертифікованої продукції, включаючи контроль стану виробництва, та на інспекційний контроль системи менеджменту якості якщо такі передбачено схемою сертифікації.

До складу одноразових і поточних витрат на проведення робіт, що виконуються випробувальною лабораторією при обов'язковій сертифікації продукції, входять витрати:

- на проведення випробувань і вимірювань продукції (типового зразка, партії продукції, одиниці продукції);
- на оформлення протоколів випробувань.

Витрати на проведення зазначених робіт випробувальною лабораторією можуть відноситися як до одноразових, так і до поточних залежно від виду випробувань (в процесі сертифікації або на етапі інспекційного контролю). Витрати на відбір, зберігання й утилізацію зразків продукції, що пройшли випробування, обліковуються за фактично проведеними витратами і відносяться в залежності від характеру їх здійснення до одноразових або поточних.

Склад одноразових і поточних витрат при декларуванні та при обов'язковій сертифікації визначають економічну доцільність застосування тієї чи іншої схеми (табл. 1 і 2).

Таблиця 1

Склад одноразових (О_в) і поточних (П_в) витрат на роботи органів із сертифікації та випробувальних лабораторій при декларуванні відповідності

Видиробіт	Схеми					
	1	2	3, 4	5	6	7
Роботи, що виконуються органом із сертифікації						
Сертифікація системи менеджменту якості			О _в			О _в
Інспекційний контроль системи менеджменту якості			П _в			П _в
Роботи, що виконуються акредитованою випробувальною лабораторією						
Випробування типового зразка продукції		О _в , П _в	О _в , П _в			О _в , П _в ¹
Вибіркові випробування партії продукції				О _в , П _в		
Випробування кожної одиниці продукції					О _в , П _в	
Оформлення протоколів випробувань	О _в , П _в	О _в , П _в	О _в , П _в	О _в , П _в	О _в , П _в	О _в , П _в ¹

Примітка: 1 – при проведенні випробувань в акредитованій випробувальній лабораторії

Таблиця 2

Склад одноразових (О_в) і поточних (П_в) витрат на роботи органів із сертифікації та випробувальних лабораторій при обов'язковій сертифікації продукції

Види робіт	Схеми						
	1	2	3	4	5	6	7
Роботи, що виконуються органом із сертифікації							
Розгляд заявки і прийняття по ній рішення	О _в	О _в	О _в	О _в	О _в	О _в	О _в
Аналіз результатів випробувань	О _в	О _в	О _в	О _в	О _в	О _в	О _в
Аналіз стану виробництва		О _в		О _в			
Сертифікація системи менеджменту якості					О _в		
Оформлення сертифіката відповідності	О _в	О _в	О _в	О _в	О _в	О _в	О _в
Інспекційний контроль за сертифікованою продукцією і за станом виробництва			П _в	П _в	П _в		
Інспекційний контроль системи менеджменту якості					П _в		
Роботи, що виконуються акредитованою випробувальною лабораторією							
Випробування типового зразка продукції	О _в , П _в	О _в , П _в	О _в , П _в	О _в , П _в	О _в , П _в		
Вибіркові випробування партії продукції						О _в , П _в	
Випробування кожної одиниці продукції							О _в , П _в
Оформлення протоколів випробувань	О _в , П _в	О _в , П _в	О _в , П _в	О _в , П _в	О _в , П _в	О _в , П _в	О _в , П _в

Методичний підхід до визначення величини витрат на проведення робіт по обов'язковій сертифікації аналогічний, але має специфіку. Реалізація даного підходу до вибору схем можлива лише в випадку, якщо заявник має достатньо доступної та достовірної інформації для визначення вартості робіт будь-якого органу із сертифікації і випробувальної лабораторії.

Отже, для прийняття обґрунтованого рішення щодо вибору схеми виробник повинен мати доступ до інформації щодо визначення вартості робіт органів із сертифікації та випробувальних лабораторій при декларуванні їм відповідності

продукції та при обов'язковій її сертифікації, а також володіти методикою розрахунку витрат. Це може бути реалізовано тільки за умови спільного для всіх учасників методичного підходу до визначення вартості цих робіт та наявності прозорості не конфіденційної інформації. Це сприятиме реалізації законного права заявника на обґрунтований вибір схеми підтвердження відповідності.

В теперішній час ця вимога не виконується в повній мірі. Так, державними підприємствами – центрами стандартизації, метрології та сертифікації в регіонах розроблено тарифи на вартість робіт, що будуть здійснюватися за такими відді-

лами: сертифікація промислової продукції та послуг, сертифікація продовольчої сировини та послуг, технічного нагляду, сертифікації систем управління.

Вартість робіт структурована за такими складовими:

- 1) сертифікація партії продукції;
- 2) контроль за випробуваннями;
- 3) визнання результатів сертифікації продукції, що імпортується;
- 4) сертифікація серійно випускаємої продукції з обстеженням виробництва (за групами продукції);
- 5) сертифікація серійно випускаємої продукції на основі аналізу документації;
- 6) повторна сертифікація серійно випускаємої продукції одного найменування з обстеженням виробництва (за групами продукції);
- 7) сертифікація готельних послуг;
- 8) сертифікація автомобілів;
- 9) сертифікація послуг з ремонту та технічного обслуговування дорожніх транспортних засобів;
- 10) роботи з технагляду;
- 11) роботи з сертифікації систем управління;
- 12) сертифікація харчових продуктів, продовольчої сировини та послуг.

Ці складові містять різну кількість елементів (наприклад, розділ з сертифікації партії продукції містить додаткові підрозділи щодо сертифікації імпортованої партії продукції легкої промисловості, іграшок, м'яких засобів; сертифікації партії продукції легкої промисловості, іграшок, м'яких засобів вітчизняного виробництва; сертифікації

нереалізованої партії продукції; сертифікації партії продукції, що періодично імпортується одним замовником) щодо яких визначено види робіт, їх трудомісткість (у годинах) та ціну. Також окремими розділами або елементами включено вартість щодо інших робіт (наприклад, оформлення та видача сертифікату відповідності на засіб вимірювальної техніки, роботу комісії або одного представника в ній); бланків; консультацій. Інформація щодо вартості робіт відрізняється за регіонами, є конфіденційною і поки що не може бути використана виробником для попередніх розрахунків при виборі схеми.

Висновки. В Україні оцінка відповідності продукції вимогам технічних регламентів і стандартів проводиться відповідно «Технічного регламенту модулів оцінювання відповідності», в якому визначено варіативність модулів як комплексів уніфікованих процедур оцінки відповідності. Такий підхід застосовується в системах оцінки відповідності європейських країн і відповідає сучасним вимогам. Варіативність надає можливість вибору між модулями забезпечення якості та модулями сертифікації продукції. Виробники (заявники) при виборі модуля керуються власними, перш за все, економічними міркуваннями. Запропоновано методичний підхід до визначення величини витрат на проведення робіт, заснованого на їх розподіленні на одноразові і поточні та врахуванні як приведених. Це обґрунтовує економічну доцільність варіативності оцінки відповідності продукції вимогам технічних регламентів і стандартів.

Список використаної літератури:

1. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможнесупільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 02.06.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/signal/0004100.pdf>.
2. Технічний регламент модулів оцінювання відповідності : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2003 р. № 1585 (у редакції постанови КМУ від 31.08.2011 р. № 920) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.balance.ua/sai/sprav_info/ceni/moduli_ocink_vidpovidnosti.html.
3. Авгушевич И. В. От государственной системы нормирования к национальной системе технического регулирования : [монография] / И. В. Авгушевич, Г. С. Головин. – М. : НТК «Трек», 2006. – 135 с.
4. Версан В. Г. Техническое регулирование: теория и практика : [монография] / В. Г. Версан, В. И. Галеев, И. З. Аронов ; под ред. В. Г. Версана. – М. : Экономика, 2006. – 308 с.
5. Віткін Л. М. Принципи, теоретичні засади та практичні рекомендації щодо побудови сучасної системи технічного регулювання України / Л. М. Віткін, С. М. Лапач, Г. І. Хімичева // Системи обробки інформації. – 2009. – Вип. 3 (77). – С. 153-165.
6. Пугачев С. В. Реформирование системы технического регулирования / С. В. Пугачев // Компетентность. – 2006. – № 2. – С. 3-13.
7. Элькин Г. И. О работах, проводимых в Российской Федерации в области технического регулирования, стандартизации, метрологии, подтверждения соответствия и аккредитации / Г. И. Элькин // Материалы 35 заседания МГС, 9-12 июня 2009 г., Минск. – Мн. : Белстандарт, 2009. – 20 с.
8. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності : Закон України від 01.12.05 р. № 3164-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – № 12. – Ст. 30.

In the article the feasibility of product conformity assessment variability to the technical regulations' and standards' requirements during the scheme choice by producers has been grounded, the methodical ap-

proach to cost determination has been suggested.

Key words: product conformity assessment, variability of schemes, feasibility, methodical approach.

В статті обоснована економічна цілесобразність варіативності оцінки відповідності продукції вимогам технічних регламентів і стандартів при виборі схеми виробництва, проаналізовано сучасні методи календарного планування та перспективи їх застосування підприємствами; обґрунтовано необхідність використання підприємствами автоматизованих систем управління виробництвом, наведено найбільш вживані на сьогодні автоматизовані системи управління; розглянуто негативні фактори зовнішнього середовища, що впливають на календарне планування та управління ланцюгами поставок (на прикладі будівельної галузі).

Ключевые слова: оценка соответствия продукции, вариативность схем, экономическая целесообразность, методический подход.

Дата надходження до редакції: 18.03.2013 р.

Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л.І.

УДК 658.7:69.05

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДСИСТЕМ КАЛЕНДАРНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАВОК ПІДПРИЄМСТВА

Є.Ю. Антипенко, д.т.н., професор

Ю.О. Ярова, магістрант

Запорізька державна інженерна академія

У статті розглянуто та узагальнено види та задачі календарного планування, що обумовлено пошуком найбільш ефективною моделі управління ланцюгами поставок виробництва; проаналізовано сучасні методи календарного планування та перспективи їх застосування підприємствами; обґрунтовано необхідність використання підприємствами автоматизованих систем управління виробництвом, наведено найбільш вживані на сьогодні автоматизовані системи управління; розглянуто негативні фактори зовнішнього середовища, що впливають на календарне планування та управління ланцюгами поставок (на прикладі будівельної галузі).

Ключові слова: календарне планування, методи календарного планування, управління ланцюгами поставок

Постановка проблеми у загальному вигляді. Календарне планування є невід'ємним елементом апріорного аналізу, організації та управління виробництвом підприємств будівельної галузі на всіх його етапах і рівнях. Запланований хід будівництва можливий лише тоді, коли завчасно продумано, в якій послідовності вестимуться роботи, яка кількість ресурсів необхідна для кожного процесу, етапу, часового відрізка тощо. Недооцінка цього спричиняє неузгодженість дій, збої в роботі будівельного підприємства, затягування термінів і дорожчання будівництва. Очевидно, що мінлива обстановка на будівництві може потребувати істотного корегування такого плану, проте при будь-яких ситуаціях керівник повинен чітко уявляти, що потрібно робити найближчі дні, тижні, місяці. Таким чином, актуальним є дослідження можливостей підвищення ефективності підсистем календарного планування та управління ланцюгами поставок будівельного підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідженнями питань календарного планування та управління ланцюгами поставок будівництва займалися багато дослідників. Роботи В.І. Бабіча, Т.Л. Симакиної, М.М. Малкіна, І.Д. Павлова, Р.Б. Тяна, В.І. Батурина, Т.Н. Цая, В.М. Кірнова, С.А. Ушацького, П.П. Олейника, Є.П. Уварова, В.І. Доненко, О.М. Лівінського, Л.М. Шутенка, В.О. Воропаєва, В.О. Поколенка, Л.Н. Драгуна, допомогли визначити сучасні тенденції розвитку та

переваги застосування новітніх підходів у календарному плануванні будівництва. Але в дослідженнях недостатньо уваги приділено контролю над дотриманням календарного плану та заходів з управління ланцюгами поставок при реалізації проектів підприємствами будівельної галузі. Визначення сутності, аналіз видів та методів вирішення задач календарного планування сприятиме чіткому контролю заходів з управління ланцюгами поставок та реалізації проектів, що знаходяться у портфелі замовлень будівельних підприємств, в строк на кожному етапі.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз видів та задач підсистем календарного планування та управління ланцюгами поставок будівництва, огляд та аналіз методів, за допомогою яких вони здійснюється.

Для цього необхідно вирішити наступні задачі:

- визначення змісту, сутності, задач та призначення підсистем, що аналізуються;
- аналіз сучасного стану відповідних методів та моделей;
- аналіз застосування проаналізованих методів та моделей будівельними підприємствами.

Основний матеріал. Календарне планування (КП) та планування системи управління ланцюгами поставок (УЛП) завершують загальний процес внутрішньовиробничого планування на підприємстві та становлять систему заходів, спрямованих на конкретизацію стратегічного і